

Nr 18.

Av herr **Wiklund**, om skrivelse till Kungl Maj:t angående ändring i eller i tillämpningen av gällande bestämmelser i fråga om uppehåll under gudstjänsttid i val till riksdagens andra kammare.

58 § i lagen om val till riksdagen föreskriver som bekant, att, där allmän gudstjänst å valdagen hålles »inom valdistriktet», uppehåll skall göras för den tid gudstjänsten pågår. En granskning av stadgandets tillämpning vid 1924 års val till andra kammaren inom Västerbottens läns valkrets visar, att stor meningsskiljaktighet rått i fråga om stadgandets tillämpning.

Enligt kungörelsen angående valet skulle detta pågå bl. a. mellan kl. 9 f. m. och 2 e. m. Under denna tid har allmän gudstjänst förrättats i samtliga 32 församlingar inom valkretsen. Uppehåll i valet har dock, som av valprotokollen framgår, ägt rum endast i 98 av valkretsens 157 valdistrikt. I de 59 distrikt, i vilka valet pågått utan avbrott, ha valnämnderna uppenbarligen tolkat ifrågavarande stadgande på sådant sätt, att uppehåll ansetts böra ske allenast då församlingens kyrka varit belägen inom valdistriktets gräns. Att detta antagande är riktigt bekräftas även av upplysningar, som personligen lämnats av ordförandena i några av dessa valnämnder.

Andra valnämnder åter, vilka gjort uppehåll i valet, oaktat allmän gudstjänst icke förrättats å plats inom valdistriktet, hava däremot tydligen utgått från den uppfattningen, att kyrklig förrättning av ifrågavarande beskaffenhet avser vederbörande *församling*, och på grund härav ansett, att uppehåll borde göras så snart sådan gudstjänst hölles i församling, inom vars område valdistriktet fölle, även om gudstjänsten ägde rum å plats belägen utom valdistriktet. I de valdistrikt — 32 till antalet —, inom vilka församlingens kyrka var belägen, har man uppenbarligen icke ställts inför valet mellan den ena eller andra tillämpningen, och någon upplysning om dessa valnämnders ställning till spörsmålet föreligger därför icke. Även i ett par andra fall har uppehållet i själva verket, såsom framgår av valprotokollen, ägt rum, icke med hänsyn till gudstjänsten i församlingens utom valdistriktet belägen kyrka, utan på grund av någon vid sidan härav inom valdistriktet hållen predikan el. dyl., och så har måhända, ehuru icke uttryckligen angivet, varit förhållandet även i en del andra fall.

Inom Västerbottens läns valkrets ha således av de valnämnder, som ställts inför valet mellan den ena eller andra tillämpningen, omkring halva antalet stannat för vardera meningen. Även inom ett flertal andra valkretsar, ej blott i Norrland, utan även i mellersta och södra delarna av landet, kan förhållandet

antagas vara likartat. I de orter däremot, där avstånd och folkmängd inom kommunerna äro ringa, och på grund härav varje socken plägar utgöra allenast ett valdistrikt — vilket medför, att de territoriella områden, som valdistriktet och församlingen utgöra, i allmänhet sammanfalla —, ställes man vid tillämpningen aldrig inför det spörsmål, varom här är fråga.

Även om frågan således icke har större praktisk betydelse inom landets alla valkretsar, torde den likväl, med hänsyn till vad ovan anförts, vara förtjänt av att uppmärksammas från statsmakternas sida. I händelse av överklagande kan, som bekant, underlåtenhet från valförrättarens sida att ställa sig vallagens föreskrifter om tid för valet till efterrättelse, tillsammans med andra felaktigheter vid valförrättningens anordnande, under vissa betingelser medföra vittgående rättsverkningar. Bortsett härifrån och från de olägenheter, som äro förknippade redan med valets överklagande, måste i fråga om reglerandet av med valförfarandet sammanhängande förhållanden en fast ordning framstå som ett framträdande önskemål. Under nuvarande förhållanden föreligger uppenbarligen i många fall ovisshet i förevarande avseende för valmännen om vid vilken tid de lämpligen kunna begiva sig till valstället för utövande av den dem tillkommande valrätt, vilket, särskilt på landet, där man ofta har att färdas avsevärda sträckor, måste innebära en icke ringa olägenhet. Från olika sidor framstår därför vikten av att, på ett eller annat sätt, rättelse sker i ovan anmärkta missförhållanden.

Stadgandet om uppehåll i valet under gudstjänsttid inkom i vår rätt i sammanhang med det ordnande av valförhållandena, som skedde genom vallagen den 26 maj 1909, vars 46 § överensstämmer med 58 § i nu gällande vallag. Någon motivering till stadgandet, ägnad att skingra den oklarhet, som i ovan angivet avseende föreligger, möter icke i till vederbörande lagstiftningsärenden hörande handlingar.

Då i lag den 18 mars 1910 stadgas, att konsistorium, där sådant av omständigheterna föranledes, äger förordna, att för två eller flera församlingar må förrättas gemensam högmässa i en av dem, synes härav indirekt framgå regeln, enligt vilken sådan gudstjänst bör anses avse vederbörande *församling*. Gudstjänsten förrättas således i själva verket icke inom vare sig det ena eller andra *valdistriktet*, utan inom den kyrkliga kommunen, vilka territoriella indelningar ju i vissa valkretsar sällan eller aldrig täcka varandra.

Med utgångspunkt häri torde man, lättare än av lagstadgandets mindre väl valda ordalag, kunna fastställa dess rätta innebörd. Härav synes nämligen följa, att uppehåll i valet bör göras så snart valdistriktet eller någon del av detsamma faller inom församling, där allmän gudstjänst förrättas, under den tid, sådan gudstjänst pågår. Om gudstjänstens förrättande äger rum i kyrka, belägen inom eller utom valdistriktets gränser, torde härvid vara utan betydelse. En sådan tillämpning står också i god överensstämmelse med den tanke, som uppenbarligen ligger till grund för ifrågavarande stadgande.

Av det ovan anförda torde framgå, att vallagens bestämmelser i ämnet icke äro så tydliga, som önskvärt vore. Erfarenheterna från Västerbottens läns valkrets torde få anses giva anledning till antagande, att valnämnderna i icke ringa utsträckning måste befaras sakna förmåga att riktigt bedöma stadgandets innebörd och att rätt uppfatta dess grunder, varför, om stadgandet skall verka nöjaktigt, noggrannare och tydligare bestämmelser äro erforderliga. Att en enhetlig tillämpning kräves av tillbörlig hänsyn till de röstberättigades tid och bekvämlighet, har ovan blivit berört, liksom att oriktig tillämpning i händelse av överklagande under vissa förhållanden kan leda till hela valets upphävande. Det bör tillses, att bestämmelserna ej tillämpas allenast undantagsvis eller i vissa fall, varigenom stadgandets syfte endast delvis uppnås. Det vore då bättre, att bestämmelserna om uppehåll i valet under gudstjänsttid finge helt utgå. Då emellertid en sådan åtgärd, åtminstone för närvarande, icke torde böra sättas i fråga, bör tillses, att, på ett eller annat sätt, nödiga garantier vinnas, så att icke valmännen genom ovissa eller obestämda valtider finna utö vandet av sin valrätt försvårad.

För att råda bot på den olikhet, som gjort sig gällande vid stadgandets tillämpning inom olika valdistrikt, kunna olika utvägar tänkas. På grund av stadgandets mindre tydliga avfattning låge måhända närmast till hands, att rättelse åvägabragtes genom vidtagandet av en lagändring, som låte innehållet framstå med full klarhet. Stadgandet borde i så fall erhålla en lydelse, enligt vilken uppehåll i valförrättningen göres för den tid, gudstjänst pågår *i de församlingar, som till valdistriktet höra, eller inom församling, till vilken valdistriktet eller del av detsamma hör, el. dyl.*

I sammanhang med en ändring i vallagen borde jämväl avfattningen av motsvarande stadganden i *kommunallagarna* (förordningarna om kommunalstyrelse på landet, § 29 mom. 5 a), i stad, § 24 mom. 2, och i Stockholm, § 19 mom. 2; i lagen om landsting, § 11 mom. 2 och 3) undergå nödig granskning. Enligt dessa stadganden skall, som bekant, uppehåll i de kommunala valen göras för den tid, gudstjänst pågår inom kommunen (staden), d. v. s. den *borgerliga* kommunen. — Giltiga skäl för skiljaktiga bestämmelser i ämnet beträffande politiska och kommunala val torde icke föreligga. Det förefaller som om här skulle föreligga en inadvartens inom lagstiftningen, som kommit att oanmärkt passera vid den formella laggranskningen.

Bortser man från den ojämnhet och brist på sammanhang, som på förevarande punkt må föreligga beträffande olika delar av lagstiftningen, kan otvivelaktigt den ändring i förhållandena vid *andrakammarvalen*, som befunnits önskvärd, lättare än genom lagstiftning ske genom administrativa åtgärder av olika slag, genom vilka rättelse åvägbringas och felaktigheterna vid stadgandets tillämpning bringas att försvinna.

I detta hänseende må erinras om, att proportionsvalssakkunniga på sin tid (i dess som bil. till prop. nr 327 år 1920 fogade betänkande, s. 31) av annan an-

ledning alternativt föreslagit, att gudstjänsten å valdagen skulle förläggas, å landet å tid mellan kl. 2—6 e. m. och i stad å tid mellan kl. 2—5 e. m., under vilka tider som regel uppehåll i valet i alla fall göres. — Någon sådan åtgärd har emellertid hittills, så vitt känt är, icke blivit vidtagen, och vissa betänkligheter mot ett så pass betydande ingrepp i gamla vanor, skulle sannolikt komma att resas från kyrkiigt håll. Fråga är, om en väsentligt ändrad gudstjänsttid ur kyrklig synpunkt skulle vara att föredraga framför upphävandet av hela stadgandet om uppehåll i val under den tid, gudstjänst pågår.

En annan tänkbar utgångspunkt för frågans lösning framgår av föreskriften i 55 § vallagen, att i kungörelsen om valet skall utsättas bl. a. »tid för valet». Denna kungörelse plägar för närvarande endast innehålla ett allmänt upprepande av vallagens föreskrift om uppehåll under gudstjänsttid. En i administrativ väg meddelad föreskrift om intagande i kungörelsen av bestämd uppgift för varje valdistrikt om tid för uppehåll på grund av gudstjänst — om en sådan bestämmelse finnes lämpligen kunna utfärdas —, skulle givetvis vara ägnad att väsentligen undanröja de missförhållanden, varom här är fråga.

Ännu en utväg erbjuder den inom justitiedepartementet utarbetade promemoria angående vad valförrättarna hava att iakttaga vid valförrättningen, som före valen tillställas dem. Denna P. M. ingår, som bekant, bland de åtgärder, som vidtagits till förebyggande av s. k. masskassering. Den innehåller kortfattade upplysningar, huru vid valförrättningen skall tillgå, med framhållande av begångna fel. Nyttan av en sådan promemoria har bestyrkts av erfarenheten. I fråga om tiden för valet, innehåller denna P. M. för närvarande ett inskröpande av vikten av att noga iakttaga de vederbörligen kungjorda tiderna för valet samt av erinran om, att val upphävts, när valförrättningen icke pågått föreskriven tid, ävensom på grund av olagliga uppehåll i densamma. En åtgärd, att i denna P. M. införa förtydligande direktiv angående tillämpningen av stadgandet om uppehåll i valet under gudstjänsttid, skulle stå i god överensstämmelse med promemorians syfte, att tjäna valmyndigheterna till ledning och därigenom i sin mån förekomma oriktigt förfaringsätt vid valförrättningarna. Helt visst skulle en sådan anordning medföra bestämda praktiska fördelar och leda till ökad ordning och reda, och väsentliga svårigheter synas icke vara därmed förenade. —

Som emellertid valet mellan de olika möjligheter för frågans lämpliga lösning, som må föreligga, ej torde böra träffas utan föregående utredning, får jag hemställa, att riksdagen måtte besluta

att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande bestämmelser om uppehåll i val under gudstjänsttid, att de bliva tydliga och inbördes överensstämmande, eller vidtagande av andra åtgärder, i syfte att

åstadkomma en enhetlig och riktig tillämpning av samma bestämmelser.

Stockholm den 15 januari 1926.

Ad. Wiklund.

I motionen instämmer:

Ewald Lindmark.

